

STUDIA I OPINIE

RUCH PEDAGOGICZNY 1/2016

Rafał Piwowski

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

BADANIE TALIS – BRAK KONTYNUACJI. CZY TO WŁAŚCIWA DECYZJA?

Z punktu widzenia rozwoju nauk o edukacji w ostatnich kilkunastu latach znaczący jest rozwój wielkich międzynarodowych badań, projektów edukacyjnych. Powoduje to częściowe przesunięcie się aktywności naukowo-badawczej pedagogów bliżej praktyki edukacyjnej, szkolnej. W niektórych projektach bierze udział duża liczba państw i wyniki tych międzynarodowych badań docierają do coraz szerszych kręgów odbiorców – powoduje to, że nie tylko nie można ich nie dostrzegać, ale że należy je wykorzystywać do dalszych badań oraz prac różnych instytucji naukowo-badawczych. Ważne jest jednak to, aby dostrzegane były przez polityków (nie tylko oświatowych) i przekładane na konkretne działania w poszczególnych krajach. Z tych powodów warto przedstawić badanie TALIS na tle innych, najważniejszych edukacyjnych badań międzynarodowych, a także uświadomić sobie skalę tych przedsięwzięć.

Duże badania międzynarodowe

Projektem o największym zasięgu (71 państw, kilkaset tysięcy 15-latków) jest już szóste badanie – **PISA**, przeprowadzone w 2015. Pierwsze – w ramach tego projektu – zostało przeprowadzone w 2000 roku (przeszło 2 razy mniej uczestniczących państw niż w ostatnim). W programie PISA (*Programme for International Student Assessment* – Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów) mierzone są umiejętności uczniów w zakresie czytania (rozumienia, interpretacji) oraz matematyki i nauk przyrodniczych. Wyniki polskich uczniów w 2012 wskazywały, że Polska należała do nielicznej grupy państw, w których dokonał się największy postęp w zakresie niektórych badanych umiejętności. Ostatnie badanie (2015) jest w trakcie opracowywania, następane odbędzie się w 2018 roku.

TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) to Międzynarodowe Badanie Wyników Nauczania Matematyki i Nauk Przyrodniczych. Jest ono realizowane przez IEA (Międzynarodowe Stowarzyszenie Ewaluacji Osiągnięć Edukacyjnych) i obok badania PISA uważane za najważniejsze, porównawcze badanie

oświatowe. Ma ono także najdłuższą tradycję – pierwsze odbyło się w 1995 roku i uczestniczyło wówczas w nim 41 krajów (w 2007 roku – 48). Badanie obejmuje uczniów klasy IV szkół podstawowych i klas VIII (w Polsce druga klasa gimnazjum) i dotyczy poziomu wiedzy oraz rozumowania w zakresie matematyki i nauk przyrodniczych. Polscy uczniowie (a także nauczyciele) uczestniczyli w tych badaniach po raz pierwszy (rok 2011).

TEDS-M (*Teacher Education and Development Study in Mathematics*) to Badanie Kształcenia i Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli Matematyki. Jego zasięg jest nieco mniejszy niż projektów PISA i TIMSS. W 2008 roku wzięło w nim udział 17 krajów (w tym Polska). W każdym państwie uczestniczącym – badaniami objęto studentów ostatniego roku studiów dających uprawnienia do nauczania matematyki w szkole podstawowej i gimnazjum, a także wykładowców prowadzących zajęcia z matematyki, dydaktyki matematyki, dydaktyki ogólnej oraz pedagogiki ogólnej.

Badanie Edukacji Obywatelskiej (*Civic Education Study – CivEd*) koordynowane przez IEA prowadzone są od 1996 roku. Bierze w nich udział także Polska. Test i ankieta kierowana do 14-latków dotyczyły takich zagadnień, jak: demokracja, naród, obywatelstwo, zaufanie do instytucji państwowych, prawa polityczne kobiet. Równoległe z badaniami uczniów przeprowadzono wywiady z dyrektorami szkół i nauczycielami (wiedzy o społeczeństwie, historii i języka polskiego). Projekt CivED przekształcił się w **ICCS** (*International Civic and Citizenship Education Study*), w którym w 2009 roku uczestniczyło 38 krajów, w tym Polska.

Międzynarodowe Badanie Postępów Biegłości w Czytaniu (*Progress in International Reading Literacy Study – PIRLS*) jest koordynowane przez IEA i skierowane do 10-latków. Polska bierze udział w tym programie od 2006 roku (wówczas badania prowadzono w 40 państwach). Przedmiotem oceny jest czytanie tekstów literackich i użytkowych; w 2011 roku w 48 państwach w ramach tego projektu przeprowadzono badania po raz drugi.

Najnowszym projektem jest Międzynarodowe Badanie Kompetencji Osób Dorosłych (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies – PIAAC*) koordynowane przez OECD. Badanie było realizowane na przełomie 2011 i 2012 roku w 33 krajach (w tym w Polsce) i obejmowało ponad 130 tys. osób. Mierzone były przede wszystkim takie umiejętności, jak: rozumienie tekstu, umiejętności matematyczne oraz rozwiązywanie problemów w świecie nowych technologii. Informacje o przedstawionych badaniach, jak i ich efektach w postaci raportów można znaleźć w Internecie oraz w innych publikacjach (np.: Piwowarski, 2011a).

Badanie TALIS

Wreszcie zapowiedziany w tytule **TALIS** (*Teaching and Learning International Survey – Międzynarodowe Badanie Nauczania i Uczenia się*) to badanie nauczycieli i dyrektorów szkół – początkowo (2008) tylko z odpowiedników polskich gimnazjów (tzw. ISCED 2). Badania koordynowane są przez OECD i IEA – w 2008 roku wzięły w nich udział 24 kraje i w ostatecznych analizach uwzględniono dane uzyskane od przeszło 70 tys. nauczycieli. W 2013 roku badaniami objęto ponad 172 tys. nauczycieli z 34 krajów. Byli to nauczyciele ze szkół średnich pierwszego poziomu, a w niektórych krajach (w tym w Polsce) ze wszystkich szczebli nauczania – od podstawowych do

maturalnych. W Polsce w 2013 roku w badaniu uczestniczyło 10 298 nauczycieli i 513 dyrektorów szkół.

Nigdy wcześniej nauczyciele nie byli badani na taką skalę jak w projekcie TALIS – informacje uzyskane dzięki badaniom znacznie wykraczają poza standardowe informacje „nauczycielskie”. Zarówno badania TALIS w roku 2008, jak i w 2013 ukierunkowane były na podobną problematykę, ale w obu edycjach tego badania były eksponowane wybrane zagadnienia (podobnie jak w badaniu PISA). Przygotowywana jest już następna edycja (2018 rok), w którym weźmie udział ponad 40 państw. Badania mają się koncentrować przede wszystkim na przywództwie szkolnym oraz na praktykach, przekonaniach nauczycieli o nauczaniu, a także na rozwoju zawodowym nauczycieli.

Poza charakterystyką socjopedagogiczną nauczycieli i wybranymi informacjami o warunkach nauczania w szkołach, w których byli zatrudnieni – badanie TALIS dostarcza przede wszystkim informacji, analiz, wniosków i rekomendacji dotyczących: praktyk, przekonań i postaw nauczycieli wobec nauczania; rozwoju zawodowego nauczycieli; roli informacji zwrotnej odnoszącej się do oceny pracy nauczyciela; klimatu szkoły; poczucia własnej skuteczności nauczycieli w wykonywaniu zawodu; przywództwa szkolnego, roli dyrektora szkoły. Poza opublikowanymi raportami poświęconymi wynikom badań TALIS 2008 i 2013 (dostępnymi w Internecie: eduentuzjasci.pl/badanie/599 – talis), autor tego tekstu „poświęcił” TALIS’owi łącznie ponad 20 tekstów (artykułów, informacji lub wzmianek w pracach zbiorowych – przede wszystkim na łamach „Edukacji” i „Ruchu Pedagogicznego”).

Trzecia edycja badania TALIS odbędzie się w 2018 roku, lecz niestety bez udziału nauczycieli polskich (decyzję o nieuczestniczeniu w tych badaniach podjęło kierownictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej w pierwszej połowie 2015 roku). Ponieważ przedstawiono powyżej syntetycznie duże, międzynarodowe badania – zasadne jest pytanie, na ile takie badania są wiarygodne i nie są jedynie odpowiedzią na zapotrzebowanie badaczy, polityków, rządów, ważnych i wpływowych organizacji międzynarodowych (a takie pytania, od czasu do czasu się pojawiają). Autor, jako bezpośredni uczestnik obu badań TALIS’a, może z pełną odpowiedzialnością stwierdzić, iż spełnione zostały bardzo wysokie standardy metodologiczne dotyczące wszystkich etapów badania: doboru próby w krajach uczestniczących, wymaganego odsetka udziału wylosowanych szkół, nauczycieli, dyrektorów, „przeważania” zebranych danych (w razie nadreprezentacji lub niedoreprezentowania grup badanych), kontroli wewnętrznej i zewnętrznej itp. Z powodu niespełnienia tylko jednego kryterium – z edycji TALIS 2008 wycofano z porównań międzynarodowych Holandię.

Brak kontynuacji badania TALIS w Polsce w przyszłości musi mieć jednak jakieś uzasadnienie (ze strony MEN – kierownictwa, urzędników tego resortu, gdyż decyzję o udziale w takich badaniach podejmują rządy poszczególnych państw). Oficjalnie podano jako powód – brak środków finansowych na badania, ponieważ w 2018 roku zbiegają się dwa duże, międzynarodowe projekty badawcze (TALIS i PISA) i kontynuacja TALIS’a byłaby zbyt dużym obciążeniem dla budżetu ministerstwa edukacji (jednak większość wydatków związanych z badaniem TALIS 2013 pokryto ze środków „unijnych”). Nieoficjalnie można się domyślać, że ważnym powodem rezygnacji z TALIS’a przez ekipę minister Joanny Kluzik-Rostkowskiej – była/jest mała możliwość wykorzystania wyników tego badania w celach politycznych. TALIS jest w bardzo małym stopniu badaniem rangującym, oceniającym poszczególne kraje (a wła-

ściwie ich nauczycieli), tak jak np. PISA, w którym to badaniu – coraz lepsze wyniki polskich uczniów przedstawiano jako sukces polityki oświatowej, wprowadzanych zmian. Dodatkowo przeciw „TALIS-owi” wysuwano też argument podważający wiarygodność badań, sprowadzający się do stwierdzenia, iż „co to za badania i wyniki, które opierają się na opiniach, deklaracjach”. Ten wątek, co prawda bardzo rzadko – dyskutowany był także przy okazji prezentacji wyników TALIS’a w Polsce. Na przykład wskazywano na przewagę deklarowanych konstruktywistycznych przekonań pedagogicznych nauczycieli i równocześnie dominację nauczycieli stosujących na lekcjach bezpośredni przekaz wiedzy (który z konstruktywizmem niewiele ma wspólnego). Ten problem wystąpił we wszystkich uczestniczących w badaniu krajach i zasługuje na oddzielny tekst, podejmujący próbę wyjaśnienia, dlaczego istnieją rozbieżności między przekonaniami i stosowanymi praktykami. Dzięki badaniom dowiedzieliśmy się jednak, jak powszechne i rozległe jest to zjawisko. Wiemy, że taki sposób zbierania informacji, jaki zastosowano w badaniu TALIS i innych projektach badawczych, jest powszechny w bardzo wielu badaniach społecznych, oświatowych. Z różnych względów jest prawie niemożliwe poddać badaniom testowym (tak, jak uczniów np. w badaniu PISA, PIRLS) tak dużą liczbę nauczycieli, z jaką mieliśmy do czynienia w obu edycjach TALIS’a.

Mamy do czynienia z dwoma podstawowymi zarzutami pod adresem TALIS’a: zbyt wysokie koszty i badanie opinii, deklaracji (a nie faktów).

Koszty badań

Jakie w takim razie są przewidywane wydatki związane z uczestnictwem w trzeciej edycji (2018) badania TALIS? Tak jak w poprzednich edycjach, można je podzielić na dwie zasadnicze części: 1) „składka członkowska” na rzecz OECD ponoszona przez rządy krajów uczestniczących (opłacana najczęściej z budżetów ministerstw edukacji – tak było też w przypadku Polski); 2) wydatki związane bezpośrednio z przeprowadzeniem badań, opracowaniem i upowszechnieniem ich wyników. Składka członkowska jest przeznaczona przede wszystkim na opłacenie międzynarodowego zespołu opracowującego koncepcję badań, tworzenie narzędzi badań, losowanie prób do badań, utworzenie bazy danych, opracowanie raportu międzynarodowego, utrzymanie biura personelu pomocniczego, organizowania roboczych seminariów związanych z realizacją poszczególnych etapów badania (bez wydatków na dojazdy i hotele uczestników – te były pokrywane przez poszczególne państwa uczestniczące w badaniu). W edycjach 2008 i 2013 polska składka członkowska była zbliżona do składek opłacanych przez Słowację, Węgry i Czechy. Na tej podstawie można domniemywać, że gdyby Polska uczestniczyła w badaniu w 2018 roku, od 2015 roku, przez pięć lat (do 2019) – polski rząd (Ministerstwo Edukacji) musiałby wpłacać na rzecz OECD 27-28 tys. euro rocznie (takie przewidziano wysokości składek dla Słowacji, Węgier, Czech, czyli ok. 116-124 tysięcy zł rocznie, w zależności od przelicznika walutowego) – w sumie około 140 tys. euro. Czy to jest dużo, czy mało? Jest to ważne pytanie, zwłaszcza że istniała duża szansa, aby uzyskać częściową refundację składki z Komisji Europejskiej (tak było w 2008 roku, „w nagrodę” za rzetelne przeprowadzenie badań próbnych) – jednak najpierw trzeba byłoby dokonać wpłaty i później aplikować do Komisji o zwrot (przynajmniej częściowy).

Większe wydatki związane byłyby z przeprowadzeniem badań, chociaż też istniała szansa, aby część z nich pokryć z tzw. środków „unijnych” (w 2013 roku badanie TALIS w gimnazjach finansowało Ministerstwo Edukacji, w szkołach podstawowych i ponadgimnazjalnych – finansowane było ze środków dużego projektu „unijnego”). Wielkość tych wydatków zależałaby także od liczby szczebli nauczania objętych badaniami (czy tylko w gimnazjach, czy także w pozostałych szkołach), a więc od liczby badanych nauczycieli. Gdyby badanie nauczycieli było ograniczone tylko do jednego szczebla szkół, średnie wydatki roczne byłyby porównywalne ze składką członkowską lub byłyby od niej nieznacznie większe.

Wiarygodność badania opinii nauczycieli

Jak badacze radzą sobie w sytuacjach, w których zebrane informacje, ich analiza mogą być podważane, wzbudzać wątpliwości? Od przeszło sześćdziesięciu lat badana jest (przede wszystkim przez psychologów) skłonność ludzi do udzielania odpowiedzi na pytania kwestionariusza (ankiety, wywiadu) zgodnie z oczekiwaniami społecznymi. „Skłonność ta ujawnia się między innymi w trakcie wypełniania kwestionariuszy w przypisywaniu sobie takich stwierdzeń, które są społecznie pożądane i odrzucaniu stwierdzeń, które w danym społeczeństwie nie są aprobowane” (Żylicz, Malinowska, 2012, s. 14). Do badania tej skłonności stosowana jest „skala aprobaty społecznej” (*social desirability scale*). Zbieranie informacji na potrzeby badania TALIS (2013 i 2008) polegało na wypełnianiu przez nauczycieli i dyrektorów szkół – kwestionariuszy ankiet, dlatego istotne jest pytanie: w jakim stopniu nauczyciele są/nie są podatni na „aprobatę społeczną”. Odpowiedź na tak postawione pytanie zwiększa/zmniejsza pewność co do wiarygodności uzyskanych informacji.

Na potrzeby TALIS 2013 zostało zlecone dodatkowe badanie (zgodę na nie wyraziło 18 państw uczestniczących, w tym Polska) wykonane przez Wydział Studiów Kulturowych Uniwersytetu w Tilburgu (Holandia), które ponadto było koordynowane przez Amerykański Instytut Badawczy z Waszyngtonu. Objęło ono prawie 77 tysięcy nauczycieli ze szkół poziomu ISCED 2 (odpowiednik polskiego gimnazjum). Posłużyła temu analiza oceny dziesięciu stwierdzeń na 7-stopniowej skali (od zdecydowanie się zgadzam: 7, ani się zgadzam, ani nie zgadzam: 4, do zdecydowanie się nie zgadzam: 1). Pięć z tych stwierdzeń miało wydźwięk pozytywny (np. „zawsze uważnie słucham uczniów”, „pomagam uczniom i innym nauczycielom w kłopotach”) i pięć – negatywny (np. „irytują mnie uczniowie, którzy oczekują specjalnego traktowania”, „jestem zła/y, gdy inny nauczyciel wyraża opinie różne od moich”). Średnie obliczone dla poszczególnych krajów wskazują, że w przypadku stwierdzeń o charakterze pozytywnym oceny były bliskie „prawie się zgadzam” lub „zdecydowanie się zgadzam” (od 5,25 Malezja, do 6,34 Abu Zabi; Polska 5,91). Oceny stwierdzeń o charakterze negatywnym były bardziej oddalone od ocen skrajnych („zdecydowanie się nie zgadzam”) – od 1,63 Abu Zabi do 3,08 Malezja; Polska: 2,43 (Van de Vijver, He, 2014, s. 23). Następnie wydzielono 17 modułów (*constructs*), na które składały się 4 do 6 odpowiedzi/stwierdzeń kwestionariusza TALIS, reprezentujących różne aspekty pracy i przekonań nauczycieli (np. współpraca z innymi nauczycielami, relacje z uczniami, satysfakcja zawodowa, rozwój zawodowy) i skorelowano je z ocenami stwierdzeń pozytywnych i negatywnych.

Okazało się, że najsilniejsze związki, wskazujące na większą podatność na aprobatę społeczną – dotyczyły poczucia własnej skuteczności nauczycieli w zakresie nauczania (0,73), satysfakcji z obecnego środowiska pracy (0,77) i ogólnej satysfakcji z pracy (0,72). Nieco słabsze związki odnotowano przy pytaniu o zadowolenie z nauczania (0,56), relacje nauczyciel/uczeń (0,50), poczucie własnej skuteczności w angażowaniu uczniów do nauki (0,47), a najsłabsze: klimat i dyscyplina w klasie (0,01), rozwój i współpraca zawodowa nauczycieli (od 0,04 do 0,17). Przytoczone wartości odnoszą się do „poziomu krajowego” – na poziomie indywidualnym korelacje były słabsze (Van de Vijver, He, 2014, s. 35-36).

Wyniki te świadczą, że nie wszystkie moduły (a więc nie wszystkie wybrane charakterystyki nauczycieli) są jednakowo „podatne” na aprobatę społeczną. Nauczyciele mogą reagować bardziej emocjonalnie, z większym osobistym zaangażowaniem w ocenę swojej skuteczności niż w stosunku do ich rozwoju zawodowego, który traktują bardziej obojętnie. Jednak najważniejszy wniosek wynikający z przytoczonej analizy skali aprobaty społecznej nauczycieli w badaniu TALIS 2013 – pomimo pewnych różnic w zakresie podatności na nią niektórych charakterystyk nauczycieli oraz uwzględnienia jeszcze innych analiz (styl udzielanych odpowiedzi) – **nie daje podstaw do twierdzenia, aby obraz udzielanych przez nich odpowiedzi był wypaczony** (podkr. R.P.), a więc opinie, deklaracje nauczycieli należy uznać za wiarygodne (pomimo zastrzeżenia autorów tego opracowania co do pewnych braków w bazie danych) (Van de Vijver, He, 2014, s. 39).

Przy okazji poddano analizie wskaźniki socjoekonomiczne, wyrażone za pomocą HDI (*Human Development Index* – wskaźnik rozwoju społecznego, obliczany i publikowany co roku dla około 190 państw przez UNDP), oraz edukacyjne (wyniki PISA) i aprobaty społecznej w badaniu TALIS. Stwierdzono znaczące związki między tymi trzema rodzajami wskaźników: nauczyciele z krajów o wyższym poziomie rozwoju i wyższych wynikach osiągniętych przez uczniów, są mniej podatni na aprobatę społeczną (nauczyciele z bardziej rozwiniętych krajów, w których uczniowie uzyskali lepsze wyniki, mają mniejszą potrzebę dowartościowania?).

Korzyści wynikające z udziału w badaniu TALIS

Dotychczasowy udział w tym badaniu, zdobyte doświadczenie mogłoby „procentować” w następnych latach (gdyby Polska uczestniczyła w tym badaniu). Te korzyści mają charakter ogólny, przede wszystkim dla polityki oświatowej, metodologii badań pedeutologicznych, jak i szczegółowe – odnoszące się bezpośrednio do pracy nauczyciela w szkole.

Wśród zalet o charakterze ogólnym – poza ogromnym zasobem wiedzy o polskich nauczycielach i dyrektorach szkół, zawartym w jednym badaniu (na tej samej próbie, z możliwością porównań międzynarodowych – co podnosi wiarygodność badania i jego rezultatów), wyniki mogłyby być podstawą podejmowania decyzji w skali kraju, regionu czy na poziomie lokalnym. Ponadto podjęto w badaniach wiele obszarów problematyki nauczycielskiej po raz pierwszy i na tak dużą skalę. Wreszcie – zespół IBE realizujący badanie – osiągnął wysokie kompetencje merytoryczne i metodologiczne w zakresie badania nauczycieli (co miałoby znaczenie w przypadku kontynuacji badań). Badania TALIS 2008 i 2013 ukazują korzystne trendy, ale także niedo-

ciągnięcia występujące w Polsce w obszarze „nauczycielskim” i aby to kontrolować, należało przystąpić do badania, które odbędzie się w roku 2018.

Badanie TALIS dawało też korzyści o charakterze szczegółowym, wynikające z możliwości monitorowania wielu aspektów pracy nauczyciela, na przykład:

- sposób prowadzenia lekcji przez nauczycieli (ważny, wobec przeważających obecnie metod podających nad aktywizującymi uczniami);
- praca grupowa uczniów i nauczycieli (zwiększająca efektywność nauczania i uczenia się);
- dostęp, uczestnictwo nauczycieli w programach adaptacyjnych do zawodu, takich jak program integracyjny, mentoring, staż (w tym zgodność nauczanego przedmiotu przez mentora i nauczyciela będącego pod jego opieką);
- potrzeby, oferty i bariery rozwoju zawodowego nauczycieli (w tym także stopień rozmiękania się potrzeb i ofert wraz z ich oceną jakości);
- rola oceny formalnej i nieformalnej nauczycieli, znaczenie informacji zwrotnej będącej skutkiem oceny nauczyciela (jak dotychczas niedostatecznie wykorzystywanej i mającej niewielki wpływ na sposób nauczania uczniów);
- stosunek nauczycieli do uczniów – w celu większego wsparcia i lepszego zrozumienia uczniów (jak dotychczas nauczyciele zaniedbują ten fragment swojej pracy);
- poczucie własnej skuteczności nauczycieli – zwłaszcza w zakresie pobudzania i motywowania uczniów;
- rozbieżności między niższą satysfakcją z wykonywanego zawodu a większym zadowoleniem ze szkoły, w której pracują nauczyciele;
- potrzeby (znacznie wykraczające poza potrzeby pedagogiczne), oferty i braki w zakresie rozwoju zawodowego dyrektorów szkół;
- przygotowanie zawodowe osób pełniących funkcję dyrektora szkoły oraz efektywność jego pracy (Hernik, 2015).

Dyskusja

Argument „ministerialny” o kumulacji wydatków na badania TALIS i PISA w 2018 roku – może jest (w niewielkim stopniu) przekonujący. Jednak z metodologicznego punktu widzenia fakt wystąpienia dwóch ważnych badań w tym samym roku – należy ocenić pozytywnie. W przygotowaniach do edycji badania TALIS 2013 zespół polski zrezygnował z możliwości badania nauczycieli w szkołach, w których wcześniej przeprowadzono badania uczniów w ramach projektu PISA (z powodu wątpliwości metodologicznych wynikających z roku różnicy między obu badaniami: PISA w 2012, TALIS w 2013). Badanie nauczycieli na tak dużą skalę oraz próby łączenia takich badań z efektami szkolnymi osiąganymi przez uczniów – do łatwych nie należą, zwłaszcza jeśli nie uwzględnimy w nich innych oddziaływań na ucznia, czy też indywidualnych charakterystyk biopsychicznych młodego człowieka.

Wiele wskazuje na to, że w przyszłości osiągnięcia, kompetencje uczniów mierzone testami PISA będą bezpośrednio odnoszone do szeroko pojętych charakterystyk nauczycieli. Do tej pory można było jedynie porównywać średnie parametry uczniowskie i nauczycielskie na poziomie szkoły. Zabronione było porównywanie cech konkretnego nauczyciela z wynikami testu konkretnych uczniów. Powodem

takiej politycznej decyzji były silne naciski międzynarodowego związku nauczycielskiego TUAC, aby wyniki badań dotyczące pracy, przekonań nauczycieli nie mogły stanowić przesłanki do oceny czy decyzji, które mogłyby prowadzić do zmiany warunków zatrudnienia lub zwolnienia z pracy nauczyciela. Dotychczasowy system porównań wyników badań TALIS i PISA nie wszystkich zadowala z podanych powodów oraz z faktu, iż szkoły pod względem cech nauczycielskich są znacznie mniej zróżnicowane niż pod względem osiągnięć uczniów. Porównanie charakterystyk nauczycielskich na podstawie danych TALIS 2008 w Polsce z wynikami egzaminu gimnazjalnego (średnie odnoszące się do szkół) – prowadzą do podobnych wniosków (Piwowarski, 2011b).

Z całą pewnością informacje pochodzące z dużych badań poszerzają naszą wiedzę o nauczycielach, a nasuwające się czasami wątpliwości (w przypadku TALIS’a rozbieżności między poparciem dla konstruktywizmu i stosowanymi „niekonstruktywistycznymi” praktykami nauczania, pewna podatność niektórych aspektów pracy nauczyciela na aprobatę społeczną, czy też mniejsza podatność na nią w bardziej rozwiniętych krajach) – nie dyskwalifikują wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród nauczycieli.

Udział w dużych, międzynarodowych badaniach to nie tylko dostęp do rzetelnych wyników, poszerzanie naszej wiedzy, konfrontowanie własnych priorytetów badawczych z trendami w znaczących badaniach ogólnościowych – to także prestiż „badawczy” wynikający z uczestniczenia w takich badaniach. Czasami jest to też nauka o standardach metodologicznych obowiązujących w świecie (zwłaszcza podczas pierwszej edycji badań). W każdym badaniu, projekcie można doszukać się słabości – jednak nieuczestniczenie w ważnych badaniach międzynarodowych, zwłaszcza tych „rozwojowych” i tych, w których już się uczestniczyło – jest błędem.

* * *

Analiza wyników z dużych, opiniotwórczych badań jest jednym z możliwych podejść do łączenia teorii z praktyką. Bazy danych z wielkich międzynarodowych badań edukacyjnych są na ogół ogólnie dostępne, co umożliwia prowadzenie dalszych, pogłębionych analiz (na poziomie ponadkrajowym, krajowym, regionalnym, lokalnym, szkolnym). I wreszcie refleksja osobista. To nie zawiedzione osobiste nadzieje związane z niemożliwością dalszego uczestniczenia w badaniach nauczycieli (mogące być tak zinterpretowane przez niektórych czytelników), lecz przekonanie, że wycofanie się z następnej, trzeciej rundy badań TALIS – było powodem napisania tego tekstu. W przypadku kontynuacji tego projektu, z powodu wieku – mógłbym być już tylko co najwyżej społecznym konsultantem, doradcą – z racji pełnienia w latach 2007-2015 funkcji kierownika projektu w Polsce i związanym z tym doświadczeniem. Rozpoczęte już przygotowania do trzeciej rundy badań, TALIS 2018 – z powodzeniem mógł kontynuować bardzo kompetentny zespół młodych pracowników IBE, zaangażowanych w badanie TALIS 2013.

Literatura

Hernik K. (red.) (2015): *Polscy nauczyciele i dyrektorzy w Międzynarodowym Badaniu Nauczania i Uczenia się TALIS 2013*; oraz strona internetowa: <http://www.eduentuzjasci.edu.pl> (link: badania)

OECD (2014). *TALIS 2013 Results. An International Perspective on Teaching and Learning*. Paris: OECD Publishing; oraz strona internetowa: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264196261-en>

Piwowarski R. i Krawczyk M. (2009): *TALIS. Nauczanie – Wyniki Badań 2008. Polska na tle międzynarodowym*. Warszawa: MEN, IBE; oraz strona internetowa: <http://www.eduentuzjasci.edu.pl> (link: badania)

Piwowarski R. (2011a): *Dokąd zmierza pedagogika porównawcza?* „Edukacja”, nr 3

Piwowarski R. (2011b): *Nauczyciele a osiągnięcia szkół (na podstawie danych TALIS i wyników egzaminu gimnazjalnego)*. ibe-analizy-02-2011-nauczyciele-a-osiaagniecia-szkol(4).pdf

Piwowarski R. (2015): *Rozwój zawodowy nauczycieli*. W: K. Hernik (red.): *Polscy nauczyciele i dyrektorzy w Międzynarodowym Badaniu Nauczania i Uczenia się TALIS 2013*; oraz strona internetowa: <http://www.eduentuzjasci.edu.pl> (link: badania)

Van de Vijver F. J. and He J. (2014): *Report on Social Desirability, Midpoint and Extreme Responding in TALIS 2013*. „OECD Education Working Papers”, No. 107, OECD Publishing

Żylicz P., Malinowska D. (2012): *Przygotowanie polskich eksperymentalnych wersji skal samoopisowych dla nauczycieli wraz z badaniem pilotażowym*. Instytut Rozwoju Biznesu, Warszawa

Badanie TALIS – brak kontynuacji. Czy to właściwa decyzja?

Tekst porusza główne aspekty braku kontynuowania w Polsce badania TALIS. Artykuł podzielony jest na pięć sekcji i dyskusję. Pierwsza odnosi się do największych i najważniejszych międzynarodowych badań edukacyjnych. Sekcja druga porusza najważniejsze zagadnienia TALIS'a. Problemy kosztów badania TALIS i skali aprobaty społecznej są zaprezentowane w sekcjach trzeciej i czwartej. Korzyści wynikające z uczestnictwa w badaniu TALIS są syntetycznie przedstawione w sekcji piątej. Dyskusja jest zakończeniem artykułu.

Słowa kluczowe: międzynarodowe badania oświatowe, TALIS, nauczyciele, koszty badań, skala aprobaty społecznej

TALIS – the lack of continuation. Is it the right decision?

This text reflects on the main aspects of the lack of continuation of TALIS in Poland. The paper is divided into five sections and discussion. The first refers to the greatest and the most important international educational surveys. Section two reflects on main topics of TALIS. Problems associated with costs of TALIS and social desirability scale are presented in the section three and four. The benefits connected with participation in TALIS are briefly presented in section five. Discussion is the end of the paper.

Key words: international educational surveys, TALIS, teachers, costs of surveys, social desirability scale